

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Ref.}
_{Ser.}

1135

Title: *Rakhauni Shloka*
Tika

Shri.

1135

Complete

: Rukmani Soka Tika :		Title
:	:	Author
:	:	Editor
:	:	Year, Vols.
:	:	Publisher
1135 :	:	Remarks

श्रीगणेशायनमः॥ अस्मैवभार्याभवितुंरुक्मिण्यर्हतिनापरा॥ असावप्यनवद्यात्मा भेष्याः समुचितः
पतिः॥ १॥ टीका॥ अस्मैव॥ रुक्मिण्येव॥ अर्हत्येव॥ अथपूर्वाद्धैवधारणत्रयम्॥ असावेव॥ भेष्याएव
समुचितएवेत्यवधारणत्रयमुत्तराद्धै इतिषड्वधारणानि॥ अत्रश्रीधरस्यायमाश्रयः॥ अस्मेतिपदस
मभिव्याहृतैवकारः पर्यायेणान्वेति॥ ततुयुगपत्॥ सकृदुच्चरितः शब्दः सकृदर्थं बोधयतिसकृदेवा॥ न्वे
तिचेतिन्यायात्॥ हर्षादिशब्दानामनेकार्थत्वेपिसंयोगाद्यैर्वाचकत्वनियंत्रणात्पर्यायेणैवार्थबोधक
त्वं॥ उक्तंचकाव्यप्रकाशे॥ अनेकार्थस्यशब्दस्यवाचकत्वेनियंत्रितेसंयोगाद्यैरवाच्यार्थेधीरुद्धापृ
तिरंजनमिति॥ नह्यनेकाश्वाधिपतेर्युगपत्सर्वाश्वारोहणंकिंतुपर्यायेणेति॥ किंन्व॥ अर्थत्रयवा
च्येवकौरोभवति॥ तद्यथा॥ अयोगव्यवच्छेदार्थकः॥ अन्ययोगव्यवच्छेदार्थकः॥ अत्यंतायोगव्यव
च्छेदार्थकइति॥ अत्रतुएकएवैवकारः पर्यायेणषड्विः षोढान्वेति॥ युगपदुल्लेखनंतुअन्वययोग्य
तासूचनार्थमिति॥ अस्मैव॥ रुक्मिणी॥ भार्याभवितुमर्हतिनान्यस्य॥ एतेनश्रीकृष्णादन्यस्य
चैधोदस्तादृग्गुणशालित्वाभावादस्मैवयोगउचितइत्येवकारेणायोगव्यवच्छेदोबोध्यः॥

कुत इत्यपेक्षायामाह ॥ नापरेति ॥ इयं अपरानभवति किंतुराघवं बुभवेत्सीता रुक्मिणी कृष्णजन्मनी
 तिपुराणवचनानुशासनात्तया पूर्वजन्मनि सीतासे वरुक्मिणीनापरेतिसुज्ञानामयमाशयः ॥ यद्वा नास्ति
 आर्षदपि परा उत्कृष्टा यस्या इति ॥ अथवानास्ति अपरः श्रीकृष्णदन्त्यावरणीयत्वेन यस्या इति ॥ किंच ॥
 रुक्मिण्येवास्य कृष्णस्य भार्या भवितुमर्हति नापरेति ॥ अत्र रुक्मिणीपदसमभिव्याहृतैवकारेणान्यकांतायो
 गव्यवच्छेदः ॥ यद्यपि सत्यभामादीनां योग्यतास्ति तथापि भविष्यदज्ञाभावान्न तादृग्वितर्कः ॥ पूर्वव्याख्या ना
 नेतु अस्येति पदसमभिव्याहृतैवकारेण योगव्यवच्छेदादर्थमवधारणं ॥ अत्र तु शाब्दमिति भेदः ॥ किंच ॥ रु
 क्मिणी अस्य भार्या भवितुं अर्हत्येव ॥ योग्या भवति नायोग्येत्यर्थो निषेधः ॥ अर्हत्येवेति क्रियापदसमभि
 व्याहृतैवकारेण योग्यताभावव्यवच्छेदात् योग्यतावधारणमिति ॥ अत्यंतायोगव्यवच्छेदो बोध्यः ॥ ए
 वंचत्रिधा व्याख्यानेन भैष्म्याः सकलगुणसंपन्नत्वं पूर्वाद्धे प्रतिपादितम् ॥ अथोत्तरार्द्धव्याख्या ॥ अपि
 श्वार्थे ॥ च परं अनवद्यात्मास्तुत्यविग्रहस्तुत्यस्वभावो वा ॥ आत्मादेहे धृतौ जीवे स्वभावे परमात्मनीत्यम
 रः ॥ असा वैव भैष्म्याः पतिवैरः सम्यगुचितः समुचितः ॥ योग्योस्तीत्यर्थः ॥ सकलगुणसंपन्नत्वेन स्प

सहणीयगुणत्वात् ॥ उक्तंच ॥ कन्यावरयते रूपं मातावित्तं पिताश्रुतम् ॥ बांधवाः कुलमिच्छंति मिष्टा
 न्नमितरेजना इति ॥ अथ ॥ भैष्म्या एव नवद्यात्मा सौपतिः समुचितोऽतिसमीचीनः ॥ सप्तवरगुणसं
 पन्नत्वात् शस्त्रशास्त्रप्रवीणत्वाच्चेत्यर्थः ॥ उक्तंच ॥ कुलंच शीलंच सनाथता च विद्या च वित्तंच वपुर्व
 यश्च ॥ एते गुणायत्रवरे भवेयुः समीक्ष्य देया जनकेन पुत्रीति ॥ अथ च असौ भैष्म्याः पतिः समुचि
 त एव ॥ नानुचितोऽस्ति ॥ अत्र त्रिधा व्याख्यानेऽपि एवकारेण योगान्ययोगात्यंतायोगव्यवच्छेदाद्
 वधारणत्रयं पूर्ववत् ज्ञेयम् ॥ एवं च पूर्वाद्धे वधारणत्रयमुत्तरार्धेऽपि त्रयमिति षड्वधारणानि ॥
 ननु पूर्वाद्धे षष्ठ्यंतपदेन प्रथमांतपदेन च विवल्कतेऽर्थे सिद्धे पुनर्विभक्तिव्यत्यासेनोत्तरार्द्धे तत्
 कथनं पुनरुक्तिदोषग्रस्तमिति चेन्न ॥ पूर्वाद्धे नास्ति परा उत्कृष्टा यस्या इति व्याख्यानाद्रुक्मिण्यु
 त्कर्षः ॥ न इति निषेधवाचकमव्ययम् ॥ उत्तरार्द्धे तु अनवद्यात्मेति विशेषणात् श्रीकृष्णैककर्षाभि
 व्यक्तिरिति ॥ एवं च परस्परगुणोत्कर्षाभिव्यक्तिर्वाक्यद्वये नैव भवति नैकेनेति तस्मादनयोः प
 रस्परं श्लाघ्यसंबंधयोग्यतादृढीकरणार्थं विभक्तिव्यत्यासेन वाक्यद्वयनिबंधनमिति ॥ अस्ये

तिपदसमभिव्याहृतैवकारोयोगव्यवच्छेदार्थकः॥ रुक्मिण्येवेत्यत्रान्ययोगव्यवच्छेदार्थकः॥
२ हृत्येवेत्यत्रान्यतायोगव्यवच्छेदार्थक इति एवमुत्तरार्द्धेऽपि बोध्यमिति विवेकः॥ ७२ ७३॥